

УДК 821.124

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ *ФОРТУНА*, *ФАТУМ* У “МОРАЛЬНИХ ЛИСТАХ ДО ЛУЦИЛІЯ” ЛУЦІЯ АННЕЯ СЕНЕКИ МОЛОДШОГО

Яранцева Ольга Іванівна

ст. викл.

Інститут кримінально-виконавчої служби

У статті розглядаються особливості вживання концептів *FORTUNA* й *FATUM* Луцієм Аннеєм Сенекою Молодшим (бл. 5 р. до н. е. – 65 р. н. е.), філософом-стойком пізньоримського періоду. Дослідження проведено на матеріалі “Моральних листів до Луцилія” в перекладі А.О. Содомори. Підсумовується, що Сенека надає перевагу *фортуні* як силі, що відіграє, безумовно, важливу, але не завжди головну роль у житті людини.

Ключові слова: Сенека; листи до Луцилія; фортуна; фатум; доля; філософія; божество.

Настав час, коли науковий світ уже не може ігнорувати безумовного зміцнення позицій антропоцентричної парадигми, завданням якої є вивчення людини як носія мови, а не мови як такої, безвідносно до людини. У монографії І.О. Голубовської “Етнічні особливості мовних картин світу” читаємо: “Переміщення людини і всього людського в центр лінгвістичної уваги, усвідомлення мови як втілення духовної енергії народу спричинили перегляд багатьох, здавалося б, незаперечних аксіом мовознавства, зокрема ревізію лінгвoseміотичних і семантичних догматів” [Голубовська 2004, 16]. Антропоцентричній парадигмі присвячено й інші роботи науковця. Наприклад, у статті “Мовна особистість як лінгвокультурний феномен” І.О. Голубовська зазначає: “Зміна гуманітарних парадигм у суспільствознавчих науках у цілому і, зокрема, у лінгвістиці зумовила фокусування уваги вчених-філологів на феномені *homo loquens* – людини, що виступає суб’єктом породження та сприйняття мовних повідомлень” [Голубовська 2008, 25]. Перелік мовознавців, які базують свої дослідження на пізнанні людиною світу за допомогою мови як знаряддя пізнання світу, інакше кажучи, на засадах когнітивної лінгвістики, можна продовжити такими іменами, як В.А. Маслова, З.Д. Попова, І.Д. Стернин, В.В. Воробйов. У світлі сучасних мовознавчих тенденцій видається доречним і точним визначення концепту, зроблене В.М. Богуцьким: “Концепт уявляється нам на кшталт своєрідної параболи: крива значення слова, яке власне й становить об’єкт концептуалізації, одним своїм кінцем занурена у ментально-психологічну сферу індивіда – представника певної лінгвокультури – іншим – у реальний світ, що знаходить свою вербалізацію за допомогою певних мовних форм. У такій інтерпретації концепт може розглядатися як своєрідний “посередник” між словом, ментальною сферою етнічної людини та екстралінгвістичною реальністю” [Богуцький 2012, 15].

Виходячи з цього, вважаємо, що *актуальність* нашої роботи очевидна, – адже в ній ми по суті намагаємось дослідити ставлення Луція Аннея Сенеки (бл. 5 р. до н.е. – 65 р. н.е.), філософа-стойка й блискучого літератора, до місця людини в

світі. Відтак, *метою* наукової розвідки є вивчення прикладів застосування Сенекою концептів *фортуна* й *фатум*, дуже вагомим складовим стоїцизму, особливо в його пізній період. Те, що автор, на щастя, залишив нам доволі великий літературний спадок, надає нам широкий вибір як серед прозаїчних, так і серед поетичних його творів. Тож *об'єктом* нашого дослідження стали “Моральні листи до Луцилія” у перекладі А.О. Содомори [Сенека 2011, 324], до яких ми і будемо звертатися далі в межах зазначеної нами теми. Отже, *предметом* дослідження є особливості сприйняття Луцієм Аннеєм Сенекою *фортуни* й *фатуму*, потужних зовнішніх сил, що супроводжують людину протягом усього її життя.

Наукова новизна нашої розвідки визначається тим, що, як показав попередній перегляд досліджень творчості Луція Аннея Сенеки, праці філософа досі не вивчалися в ракурсі концептуального співвідношення *людина/фортуна, людина/фатум*.

Поняття *доля*, що визначається як “перебіг подій, збіг обставин, напрям життєвого шляху, що ніби не залежать від бажання, волі людини” [АВВУУ, Lingvo x3], є помітним у мовній картині будь-якого етносу. Спробуємо простежити це на одиницях тексту, взятих із творів української літератури різних часів. У частині п'ятій “Енеїди” Івана Котляревського читаємо:

“Скажіть! Тогді чи дуже спить ся
Як *доля* проти нас яриться
І як для нас *фортуна* зла” [Котляревський 2011, 205].

Цікаве те, що в одній тій самій синтагмі І. Котляревський уживає два близькі один до одного концепти: *доля* й *фортуна*. Тим не менш український концепт *доля* варто розглядати як ціле, що містить у собі складову *фортуна*: *доля* – дещо невідворотне, ближче до римського *фатум*, тоді як *фортуна* нестійка, перемінлива, чим нагадує давньогрецьку *тюхе* (τύχη). Крім того, привертає увагу латинське походження концепту *фортуна*, що є одною з багатьох ознак впливу світогляду римлян, зокрема, у його вербальному втіленні – латинській мові – на літературний та мовний світ, що формувався поза межами стародавнього Риму.

Саме з роздумів про *долю* Т.Г. Шевченко починає свій “Сон”:

“У всякого своя *доля*
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає, –
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину” [Шевченко 2008, 272].

Читаючи поезії, відчуваємо ще чіткіше, ніж у Івана Котляревського, сприйняття Тарасом Шевченком *долі* як того, що неодмінно станеться, чого неможливо уникнути за будь-яких обставин.

Отже, в “Енеїді” Івана Котляревського стикаємось з мінливою *фортурою*, яка на разі повернулася до людини злим боком, у “Сні” Тараса Шевченка – з *долею* в її невідворотності. *Доля* ж у “Патетичній сонаті” Михайла Куліша, наближається до *фортуни*, як її уявляли римляни, такої *фортуни*, що може бути й доброю до людини, *щастя-долі*: “Думаю, чи потрібен тепер Україні Бог? Думаю, що коли й потрібен, то тільки свій, український. Інакший зрадить або обдурить. Маринка грає цілий вечір якусь прекрасну річ. Певно, українську, бо мені вчувається: сивоусі лицарі-запорожці мчать кіньми вічним степом по *щастя-долю* для своєї України” [Куліш 2007, 176].

Переходячи до основної частини нашого дослідження, саме вивчення тексту “Моральних листів до Луцилія” щодо вживання в них Сенекою концептів *фортуна* й *фатум*, припускаємо, що, на думку філософа, *фатум* – зовнішня сила, з якою немає жодного сенсу боротися, адже поразка неминуча, тоді як *фортуна* через її мінливість може дати нагоду випробувати себе. Щоправда, питання, наскільки успішною в цій спробі буде людина, залишається відкритим. Цікаво зазначити, що концепт *фатум* – у словоформах *fatum* і *fata* – зустрічається в тексті листів усього п’ять разів, на відміну від набагато частішого вживання концепту *fortuna*, який фіксуємо 51 раз: власне *fortuna* – 27 разів, *fortunae* – 14 разів, *fortunam* – 10 разів. Перевага, яка надається в листах концепту *fortuna*, може свідчити про відмінності світосприйняття пізньоримських стоїків, зокрема, Сенеки, яке ґрунтувалося на нестійкості державної влади, непослідовності та жорстокості правителів, відтак, невпевненості у завтрашньому дні не тільки пересічних мешканців Риму, а й людей, що перебували на верхівці імперської влади, до яких належав і Сенека. Філософ краще за багатьох інших авторів відображає в своїх творах світовідчуття громадянина Римської імперії на межі I та II тисячоліть, прагнучи знайти та запропонувати Луцилію, насправді ж, усім, хто прочитає його листи, способи гідного життя, а часом і просто виживання за цих непростих часів.

У пошуках відповідей на запитання щодо вживання Сенекою концептів *фортуна* й *фатум* звернімось до тексту “Моральних листів до Луцилія”. У листі XVI. 4 читаємо: “Quid mihi prodest philosophia, si *fatum* est? Quid prodest, si deus rector est? Nam et mutari certa non possunt et nihil praeparari potest adversus incerta; sed aut consilium meum occupavit deus decrevitque quid facerem aut consilio meo nihil *fortuna* permittit” [Seneca 1925, 104]. У перекладі А.О. Содомори: “Що мені з тієї філософії, коли існує *приречення*? Яка з неї користь, коли всім керує божество?.. Адже призначеного не зміниш, а на невизначене й засобу нема. Отож, або заздалегідь передбачивши мої наміри, божество вирішило за мене, що маю робити, або *випадковість* просто посміється з мого наміру” [Сенека 2011, 54].

Цитований уривок привертає увагу тим, що в ньому на невеличкому просторі зустрічаються обидва концепти, що розглядаються в нашій роботі: *фортуна* й *фатум*. Дуже доречним при цьому видається переклад А.О. Содоморою *fatum* як *приречення*, *fortuna* як *випадковість*, оскільки це точно передає перше як невідворотну долю, друге ж – як долю мінливу, таку, що, може, її й зовсім немає, а є лише низка випадків, які глузують з людини. Так чи інакше, Сенека змальовує тут образ людини, безпорадної й немічної перед обличчям *долі*.

Що ж натомість пропонує філософ? “Quicquid est ex his, Lucili, vel si omnia haec sunt, philosophandum est: sive nos inexorabili lege *fata* constringunt, sive arbiter deus universi cuncta disposuit, sive casus res humanas sine ordine impellit et iactat, philosophia nos tueri debet. Haec adhortabitur, ut deo libenter pareamus, ut *fortuna* contumaciter; haec docebit, ut deum sequaris, feras casum” [Seneca 1925, 104-106]. “Хай якийсь одне з цих міркувань буде справедливим, хай навіть усі, – філософії, Луцилію, не можемо занедбувати. Чи то *приречення* в’яже нас своїм неблаганним законом, чи все докіль установлено на розсуд божества, а чи випадок безладно обертає людськими справами, – нашим захистом повинна бути *філософія*. Вона закликатиме, щоб ми корились божеству, щоб підставили чоло *фортуні*; вона навчить тебе йти за божеством, перетерпіти будь-який випадок” [Сенека 2011, 54-55]. Відповідь є: шукати захист у філософії, яка вчить не намагатися долати те, до чого людина приречена, а “перетерпіти будь-який випадок”. Привертає увагу те, що Сенека, називаючи ймовірні сили, що скеровують шлях людини: *приречення* (*фатум*), *божество*, *випадок* – не виокремлює серед них головної. Щоправда, *фортуна* тут сприймається вторинною стосовно *божества*, адже описується як знаряддя *божества*, закликане вчити людину наслідувати його волю.

У листі XII.9 Сенека згадує намісника Сирії Пакувія, якого, коли той після бенкету відходив до сну, супроводжували викликами βεβιωται (у перекладі з давньогрецької А.О. Содомори: *Він прожив своє*; у перекладі С.О. Ошерова: *Он прожил жизнь*). Далі, у дусі стоїчної філософії з її негативним ставленням до насолод тіла, Сенека, цитуючи вірш з “Енеїди” Вергілія, пропонує Луцилію: “Nos, quod ille ex mala conscientia faciebat, nos ex bona faciamus et in somnum ituri laeti hilaresque dicamus: Vixi et quem dederat cursum *fortuna*, peregi” [Seneca 1925, 70]. “Так ось те, що він робив, усвідомлюючи свій пересит, робімо й ми, усвідомлюючи свою чесність, і, йдучи на сон, задоволені й веселі, повторюймо: Вже по за мною життя. Вже відміряно суджену стежку” [Сенека 2011, 42]. Тут вважаємо за доцільне додати буквальний переклад з метою висвітлення важливого у цьому дослідженні концепту *fortuna*: Я прожив та здійснив той шлях, який надала *фортуна*.

Філософ посилається на долю як те, що не просто скеровує життя людини, а пропонує шлях, якого навряд чи можна ухилитися. Дієслівну форму *dederit* (*do I*) перекладаємо як [*Фортуна*] *дала/ надала/ запропонувала*. Виникає враження, що творам філософів пізньої Стої, принаймні, творам Сенеки, властиве зближення концептів *fortuna* й *fatum*, а, можливо, й поглинання останнього першим – адже концепт *fortuna* описує не тільки й не стільки випадковість, скільки невідворотність долі. З іншого боку, Сенека посилається на Вергілія (70-19 до н.е.), прихильника стоїцизму, який не застав його пізнього періоду. Тож зроблене нами припущення потребує детальнішого вивчення.

У листі XIII.4 Сенека роз’яснює Луцилію безглуздість страху того, чого ще не сталося, оскільки переконаний у тому, що “Plura sunt, Lucili, quae nos terrent, quam quae premunt, et saepius opinione quam re laboramus” [Seneca 1925, 74]. “Значно більше є, Луцилію, такого, що нас лякає, аніж насправду гнітить: частенько не дійсність, а лиш уява є причиною наших страждань” [Сенека 2011, 43]. Філософ

звертається з цим до Луцилія, аби похвалити друга за стійкість перед *фортуною*, а також порадити, як витримувати подальші її удари: “Ergo, ut similitudinem istam prosequar, saepe iam *fortuna* supra te fuit, nec tamen tradidisti te, sed subsiluisti et acrior constitisti” [Seneca 1925, *ibidem*]. “Отож, аби продовжити наше порівняння, додам: не раз уже *фортуна* брала гору над тобою, але ти не піддався – вивільнювався з тих лещат та боровся ще хоробріше” [Сенека 2011, там само]. Бачимо тут і далі в Сенеки не зовсім типовий для стоїків приклад взаємовідносин людини з долею, саме *фортуною*. Виявляється, що людина, доклавши зусиль, може-таки “вивільнитися з її лещат”. Це було б абсолютно неможливо, скажімо, в класичній давньогрецькій трагедії, головний персонаж якої, вступаючи в двобій з *роком*, не мав жодного шансу на успіх, та й у трагедіях самого Сенеки: “Агамемнон”, “Божевільний Геркулес”, “Медея” та інших – бачимо дещо подібне.

Фортуна ж, на погляд Сенеки, не настільки страшна, щоб з нею не можна було доволі мирно співіснувати. У тому ж листі XIII.11 листі філософ наводить приклади й порятунку від пожежі, що видавалася погибельною, й від меча, що був приставлений до горла. “Habet etiam mala *fortuna* levitatem” [Seneca 1925, 78]. “Та й сама лиха доля не може похвалитися постійністю” [Сенека 2011, 45].

Не менш цікавим видається судження про *фортуну*, з яким стикаємось у листі XIX.16: “Initia in potestate nostra sunt; de eventu *fortuna* iudicat, cui de me sententiam non do. “At aliquid vexationis adferet, aliquid adversi.” Non damnat latro, cum occidit” [Seneca 1925, 94]. “Початок залежить від нас; щодо завершення вирішує *фортуна*, але над собою я не визнаю її суду. – “Все ж вона чимало може нашкодити, чимало бідою вдарити!” – Розбійник, порішивши мене, буде моїм убивцею, а не суддею” [Сенека 2011, 50]. Виходить, що *доля/фортуна*, може, й не веде нас усе життя задалегідь визначеним шляхом, а лише завершує його, та й у такому разі людина вправі чи, радше, в змозі не визнати її суду. Пасаж завершується сміливим, як нам здається, для стоїка порівнянням *фортуни* з розбійником, на що напевне не відважилися б представники ні стародавньої, ні середньої Стої.

У листі XV.10-11 Сенека розмірковує про переваги стриманості, у тому числі, відсутності надмірних прагнень: “... quam magnificam sit plenum esse nec ex *fortuna* pendere... Et quod futuri temporis incerta sors volvit, qare potuis a *fortuna* inperem, ut det, quam a me, ne petam?.. Ecce hic dies ultimus est. Ut non sit; prope ab ultimo est” [Seneca 1925, 101-102]. “... яка то розкіш, – будучи повністю задоволеним достатнім для прожитку, ні в чому не залежати від *фортуни*... Та й що маю жадати від *фортуни*, щоб дала те, що готує мені непевний жереб у майбутньому, якщо можу зажадати від самого себе – не мати взагалі ніяких жадань... Та ось же він, останній день! Ну, хай не останній – поряд з останнім” [Сенека 2011, 53]. У листі XV, як і раніше, у листі XIII, знаходимо, що уникнення *фортуни* можливе в разі, коли людина дійсно цього бажає. Й ось ще один, крім прямої боротьби з нею, спосіб її уникнення: не мати жадань – адже *фортуна* не може вплинути на людину, байдужу до всього, що її оточує, – й це ще одна ілюстрація прагнення філософів-стоїків до апатії (гр. ἀπάθεια), стану байдужості до всього матеріального.

Однак найнадійнішим способом уникнення *фортуни* є, безумовно, смерть. Визнаймо, що це одна з улюблених тем філософа. Чи варто цьому дивуватися, враховуючи непростий час, у який жив філософ, та події в Римі I століття нашої ери, очевидцем і учасником яких йому довелося бути. Зразком гідного завершення людського життя Сенека вважає смерть Катона: “Et stricto gladio, quem usque in illum diem ab omni caede purum servaverat: “Nihil,” inquit, “egisti, fortuna, omnibus conatibus meis obstando. Non pro mea adhuc sed pro patriae libertate pugnavi? Nec agebam tanta pertinacia, ut liber, sed ut inter liberos viverem. Nunc quoniam deploratae sunt res generis humani, Cato deducatur in tutum”. Inpressit deinde mortiferi corpori vulnus” [Seneca 1925, 168-170]. “Оголивши меч, що його до цього дня зберігав не заплямованим кров’ю, він мовив: “Ти нічого не домоглась, *фортуно*, дарма що протистояла всім моїм зусиллям. Досі я боровся не за свою свободу, а за свободу вітчизни, і таке завзяття виявив не задля того, щоб самому бути вільним, а щоб жити серед вільних. Але нині, коли такими плачевними стали справи людського роду, Катоніві пора відійти у безпечне місце”. По тих словах завдав собі смертельної рани” [Сенека 2011, 65]. Чи варто пригадувати, що Сенека й сам скінчив життя самогубством – хоча за наказом імператора Нерона, проте в повній відповідності з власними настановами?

У листі XXXVI.6 філософ ніби продовжує думку, висловлену в листі XV, саме про неможливість *фортуни* вразити людину, підготовлену до життєвих негараздів, таку людину, що зуміла стати байдужою до них: “In mores fortuna ius non habet” [Seneca 1925, 248]. “*Фортуна* не владна над звичаями людини” [Сенека 2011, 81].

Зміст листа XXXVI.5 узгоджується з попередніми думками Сенеки про взаємини *фортуни* й людини. Так, можемо знову припустити, що за часів пізньоримської Стої *доля* вже не сприймалася як дещо невідворотне, здатне розчавити людину у намаганні покарати її за неслухняність: “Non minus saepe fortuna in nos incurrit quam nos in illam. Turpe est non ire, sed ferri et subito in medio turbine rerum stupentem quaerere: “Huc ego quemadmodum veni?”” [Seneca 1925, 256]. “Доля не частіше натрапляє на нас, ніж ми – на неї. Ганебно, якщо ми не йдемо, а дозволяємо, щоб нас кудись несло, мов за течією, та ще й нарікаємо, ошелешені, закружлявши раптово у самому вирі справ: “Агій! А то як я тут опинився?”” [Сенека 2011, 84]. Отже, Сенека не пропонує зятято протистояти долі, хоча наполягає на тому, що не слід покладатися на неї бездумно – варто спробувати приймати власні рішення.

У листі LII.1 Сенека посилається на *фортуну* як силу, певним чином відповідну за склад особистості; гадаємо, доречно тут вжити поняття *етос* (гр. ἦθος): “Nec est mirum ex intervallo magna generari; mediocria et in turbam nascentia saepe fortuna producit, eximia vero ipsa raritate commendat” [Seneca 1925, 278]. У тому й дива нема, що велике з’являється на світ лиш час од часу. Посередність *фортуна* сіє щедро, з повної пригорщі, а виняткове вирізняється з-поміж загалу вже самою своєю винятковістю” [Сенека 2011, 88]. І знову з боку філософа відчувається дещо зневажливе ставлення до *долі* як джерела посередності, на тлі якої людина свідомо та здібна до вдосконалення виокремлюється завдяки власним зусиллям,

а зовсім не добрій *долі/фортуни*. Виходить, сама людина, точніше, людина, яка цього бажає – не *фортуна* – буде своє життя.

Фортуна як сила, що з нею, ймовірно, слід рахуватися, але не найвища в світі, постає перед нами в листі LIX.18: “Quod non dedit *fortuna*, non eripit” [Seneca 1925, 422]. “Те, що доля не дає, того їй і не відібрати” [Сенека 2011, 104]. Йдеться про радість, але не ту, в якій проводять час “розбещені гультя”, але та радість, “що є супутницею богів” [Сенека 2011, там само]. Таким чином, Сенека описує *фортуну* як силу, нижчою за богів, – адже не її, а божество супроводжує радість, яку спроможна відчути гідна, нерозбещена людина.

У цій статті ми зверталися лише до тих листів Луція Аннея Сенеки, які у перекладі А.О. Содомори включено до збірника [Сенека 2011]. Тож сподіваємось у подальшій роботі розглянути решту листів, де згадуються *фортуна* й *фатум*, зробивши власний переклад.

На завершення роботи маємо зазначити, що наші припущення стосовно більшої значущості для Сенеки концепту *фортуна* порівняно з концептом *фатум* підтверджуються як значно більшою кількістю згадувань *fortuna* в тексті листів, так і смисловим змістом цього концепту.

На підставі цього можемо зробити наступні **висновки**:

1. *Доля/фатум* як дещо невідворотне й нездоланне відіграє у творах Сенеки другорядну роль, з чим стикаємось не раз у його порадах Луцилію. *Фортуна* ж, на переконання філософа, не визначає шляху людини, хіба що пропонує його, якщо знову згадати цитований Сенекою вірш Вергілія: не *designavit* (*визначила*), але *dederit* (*дала, надала, запропонувала*).

2. Відтак, людина може й має обирати власний шлях, шлях внутрішнього самовдосконалення, що приведе до мудрості, а не лякатися того, чого ще немає та й невідомо, чи буде, – адже *фортуна* мінлива. Супроводжувати ж людину на цьому шляху буде філософія, без занять якою неможливо досягнути вершин мудрості.

3. Однак не завжди Сенека посилається на філософію як на знаряддя, озброївшись яким можна подолати *фортуну*; іноді, згадаймо лист XVI.4, остання описується як дещо невизначене, “на яке й засобу немає”. У будь-якому разі людині не варто перейматися через її примхи та витівки.

4. Ще одним, як нам здається, важливим спостереженням, є те, що Сенека не раз у листах до Луцилія пов’язує *фортуну* з божеством, зазначаючи при цьому її вторинність. Відомо, що представники пізнього стоїцизму основну увагу, порівняно з філософами ранньої та середньої Стої, приділяли не логіці або фізиці, а етиці. Не виключенням є й Сенека. Однак Сенеку серед стоїків пізнього періоду вирізняє саме звертання до божества в роздумах про шлях людини та її місце в світі. Загальновідомо, що твори філософа помітно вплинули на християнство. Тож, не відмовляючись від постулату стоїцизму про рівність усіх перед *роком*, Сенека в своїх творах наближається також до визнання рівності всіх перед Богом.

5. Узагальнюючи **висновки** 1-4, можемо зазначити, що наші припущення стосовно особливостей сприйняття й використання Сенекою концептів *фортуна*

й *фатум* здебільшого підтверджуються прикладами розглянутих нами листів до Луцилія XII, XIII, XV, XVI, XIX, XXXVI, LII, LIX.

Яранцева О. І., ст. преп.

Інститут уголовно-исполнительной службы

Вербалізація концептів ФОРТУНА, ФАТУМ в «Нравственных письмах к Луцилию» Луция Аннея Сенеки МЛАДШЕГО

В статье рассматриваются особенности употребления концептов FORTUNA и FATUM Луцием Аннеем Сенекой Младшим (ок. 5 г. до н. э. – 65 г. н. э.), философом-стоиком позднеримского периода. Исследование проводится на материале «Нравственных писем к Луцилию» в переводе А.А. Содоморы. Делается вывод, что Сенека предпочитает фортуна как силу, которая играет, безусловно, важную, но не всегда главную роль в жизни человека.

Ключевые слова: письма Луцилия; фортуна; рок; судьба; философия; божество.

Yarantseva O. I., Senior Lecturer

Institute of Criminal Executive Service

Verbalization of the Concepts FORTUNE, FATE in “Moral Letters to Lucilius” by Lucius Annaeus Seneca The Younger

The article observes the distinctive features of using the concepts FORTUNA and FATUM by Lucius Annaeus Seneca the Younger (ca. 5 BC – 65 AD), the Stoic philosopher of the late Roman period. The research is based on the material of “Moral Letters to Lucilius” translated by A.O. Sodomora. It is concluded that Seneca gives his preference to *fortune* as a force that plays a major role, though it isn't definitely principal for human life.

Key words: Seneca; letters to Lucilius; fortune; fate; destiny; philosophy; divine being.

Література:

1. *АВВУ, Lingvo x3.* – Електронний словник. – 2010.
2. *Богущий В.М.* Мовні моделі простору як культурно-національний феномен / *Богущий Вадим Миколайович // Studia linguistica: збірник наукових праць / КНУТШ.* – К., 2012. – Вип.6, част.2. – с. 13-22.
3. *Большой древнегреческий словарь.* – <http://slovarus.info/grk.php>
4. *Голубовська І.О.* Етнічні особливості мовних картин світу: монографія / Голубовська Ірина Олександрівна. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
5. *Голубовська І.О.* Мовна особистість як лінгвокультурний феномен / Голубовська Ірина Олександрівна // *Studia linguistica: збірник наукових праць / КНУТШ.* – К., 2008. – Вип.1. – С. 25-32.
6. *Котляревський І.П.* Енеїда: поема, п'єси, листи / Котляревський Іван Петрович. – Харків: Фоліо, 2011. – 473 с.
7. *Куліш М.Г.* Патетична соната / Куліш Микола Гурович // *Маклена Граса: П'єси.* – Харків: Фоліо, 2007. – 318 с.
8. *Сенека Луцій Анней.* Моральні листи до Луцилія / Луцій Анней Сенека Молодший. – Львів: Априорі. – 2011. – 324 с.
9. *Seneca.* Ad Lucilium epistulae morales. With an English translation by Richard M. Gummere, Ph.D. of Haverford College. In three volumes. – L.: William Heinemann; N.Y.: G. P. Putnam's Sons. – 1925, Vol. 1. – 467 p.
10. *Шевченко Т.Г.* Сон. / Шевченко Тарас Григорович // *Заповіт Кобзаря: Вірші та поеми.* – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2008. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 15. 11. 2015.